

torii Litwy w archiwach rodzinnych, miejskich i klasztornych w guberni grodzieńskiej), Warszawie (zbierał dane do statystyki Królestwa Pol.), Puławach i Krzemieńcu (po jego śmierci zebrane bogate materiały rękopiśmienne uległy rozproszeniu); utrzymywał kontakty z wybitnymi postaciami, m.in. J. Lelewlem, A. Mickiewiczem, a także wspomagał wiele osób informacjami i źródłami przy opracowywaniu dzieł hist., m.in. M. Balińskiego w pracy nad historią Wilna i A.B. Hlebowicza w tworzeniu monografii *Krótki rys życia Witolda, wielkiego księcia litewskiego* (Wl 1821)).

Ó. opublikował opis swoich poszukiwań w archiwach guberni grodzieńskiej w gazecie Siewernyj archiw (1822) oraz *Uwagi nad historią powszechną* w Magazynie Powszechnym (1840); wydał pozostawione w rękopisie i przekazane 1810 Uniw. Wileńskiemu dzieła J.Ch. → Albertrandiego: *Panowanie Henryka Walezjusza i Stefana Batorego królów polskich* (Wwa 1823), *Panowanie Kazimierza, Jana Alberta i Alexandra Jagiellończyków królów polskich i wielkich książąt litewskich* (I-II, Wwa 1827) oraz przygotował do druku *Dwadzieścia sześć lat panowania Władysława Jagiełły króla polskiego* (Wr 1845; wydał E. Raczyński); pośm. opublikowano jego prace *Rzut oka na pierwotne dzieje Litwy* (Rocznik Literacki (1846) i *Rzut oka na dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego* (Pamiętnik Naukowo-Literacki 1849-50).

J. Leleweł, *Przegląd w poszukiwaniach i badaniu rzeczy narodowych polskich*, Pz 1858; F.M. Sobieszczański, *EncOrg XIX 916*; WEPI ser. 2, V 267-269; L. Janowski, *Historiografia Uniwersytetu Wileńskiego*, Wl 1921, I 125-129; J. Iwaszkiewicz, *Plemię Sarmatów*, AW 1(1923) 481-505; T.E. Modelski, *Sprawa powołania J. Lelewela na katedrę historii w Wilnie*, Wl 1929; F. Pohorecki, *Teki i zbiory Z. O. (Próba rekonstrukcji)*, w: *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17-20 września 1935 roku*, Lw 1935, I 414-424; *Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi*, Wl 1937, II 271-273; J. Iwaszkiewicz, *Ignacy Zegoia O. – historyk Litwy*, *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej* 4(1961) z. 4, 41-126; NKorbut V 435-437; HNP III (passim); D. Beauvois, *Lumières et société de l'Est. L' Université de Vilna et les écoles polonaises de l'empire russe 1803-1832*, Lille 1977 (*Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich 1803-1832 I. Uniwersytet Wileński*, R 1991); I. Szybiak, PSB XXIV 63-64; L. Bazylow, *Polacy w Petersburgu*, Wr 1984, 126-127.

Jan Piak

**O NAJLEPSZY STWÓRCO ŚWIATA → Orbis patra-
tor optime.**

**O NAJŚWIĘTSZY BOŻE W NIEBIE → Caeli Deus
Sanctissime.**

**O NAJŚWIĘTSZY W TRÓJCY BOŻE, O sacrosancta
Trinitas**, anonimowy hymn z X-XI w., przeznaczony po reformie Soboru Wat. II na godzinę czytań wtorku I i III tygodnia zwykłego w LH (III 585, 831; IV 533, 779) i wtorku I tygodnia w ŁG (III 595; IV 551); w 3 metrycznych, napisanych dymetrem jambicznym, zwrotkach 4-wierszowych z doksologią autor zwraca się do Boga w Trójcy Świętej jako Stworzyciela i dawcę porządku, wyznaczającego dzień na pracę, a noc na spoczynek, i prosi o jego obecność w życiu ludzi i złączenie ich modlitw uwielbienia z chórami aniołów.

Chev 13 675; AH LI 101; Lentini 21; P. Galiński, *Hymnarium polskie*, Tyniec 1986 (mpsArOSB).

Marzenna Straszewicz

ONANIZM, zastępcza, wykluczająca poczęcie dziecka forma realizacji potrzeby seksualnej, często utożsamiana z → masturbacją, niezgodna z normą mor. (→ seksualna moralność).

Określenie pochodzi od bibl. postaci Onana (hebr. *silny*), który po śmierci starszego brata Era, na życzenie ojca poślubił zgodnie z prawem → lewiratu swoją bratową Tamar i nie chcąc, aby bratu urodziło się potomstwo unikał współżycia; za niewierność prawu zostaje przez Boga ukarany śmiercią (Rdz 38,8-10). W interpretacji tego zdarzenia zachowanie Onana utożsamiano z masturbacją i przyjmowano, że został on za nią

surowo ukarany; gł. przedmiotem jego winy jest jednak odmowa podporządkowania się prawu lewiratu; opis bibl. nie informuje o szczegółach zachowania Onana; mimo utrwalonego zwyczaju językowego, o. nie jest synonimem masturbacji; jego istotą jest ucieczka od poczęcia dziecka z wykorzystaniem stosunku przerywanego.

DB IV 1805; J.B. Schaumberger, *Propter quale peccatum morte punitus sit Onan?*, Bb 8(1927) 209-212; M. Tokarz, PEB II 185; *Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego*, Wwa 1972, 1985²; STB (1994⁴) 683; K. Wiśniewska-Roszkowska, *Problemy współczesnego erotyzmu*, Wwa 1986; *Kościół a problemy etyki seksualnej. Komentarz do deklaracji Persona humana*, Wwa 1987.

Tomasz Ożóg

ONASCH KONRAD, ur. 4 VIII 1916 w Gdańsku, zm. 3 XII 2007 w Halle, protest. historyk.

Od 1936 studiował teologię protest. na uniw. w Królewcu, a od 1938 w Berlinie, gdzie 1950 uzyskał doktorat (*Eschatologie und Verwandlung im ostkirchlichen Kultur*, mps 1949); pod koniec II wojny świat. i po jej zakończeniu duszpasterzował w Brandenburgii; 1950-81 pracował na Martin Luther Universität Halle-Wittenberg jako kierownik Wissenschaftsbereich Konfessionskunde der Orthodoxie oraz kurator Fachbereich Christliche Archäologie und kirchliche Kunst; 1952 założył Seminar für Konfessionskunde der Orthodoxen Kirchen, który 1954 przekształcił (z K. Alandem) w Institut für Konfessionskunde der Orthodoxen Kirchen; 1953 habilitował się na podstawie pracy *Das Weihnachtsfest im orthodoxen Kirchenjahr. Liturgie und Ikonographie* (B 1958); 1954 z późniejszym prezydentem G. Heinemannem odwiedził Moskwę na zaproszenie patriarchy Aleksego, przyczyniając się do ożywienia relacji niem.-ros.; był długoletnim członkiem International Dostoevsky Society.

O. jest autorem dzieł z zakresu teologii i historii Kościołów wsch. (*Die Idee der metamorphosis (Verklärung) in den Liturgien, in der russischen Philosophie und im russischen Frömmigkeitsleben*, Dg 1944; *Geist und Geschichte der russischen Ostkirche*, B 1947; *Einführung in die Konfessionskunde der orthodoxen Kirche*, B 1962; *Grundzüge der russischen Kirchengeschichte*, Gö 1967; *Kunst und Liturgie der Ostkirche in Stichworten. Unter Berücksichtigung der alten Kirche*, W 1981; *Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten. Unter Berücksichtigung der alten Kirche*, L 1981; *Lexikon Liturgie und Kunst der Ostkirche. Unter Berücksichtigung der alten Kirche*, B 1981, 1993²), ikonografii (*Ikonen*, B 1961, Gü 1963; *Die Ikonenmalerei. Grundzüge einer systematischen Darstellung*, L 1968; *Altrussische Ikonen*, B 1977, Z 1978) oraz studiów nad F.M. → Dostojewskim (*Dostojewski-Biographie. Materialsammlung zur Beschäftigung mit religiösen und theologischen Fragen in der Dichtung F.M. Dostojewskis*, Z 1960; *Dostojewski als Verföhler. Christentum und Kunst in der Dichtung Dostojewskis. Ein Versuch*, Z 1961; *Der verschwiegene Christus. Versuch über die Poetisierung des Christentums in der Dichtung F.M. Dostojewskis*, B 1976); publikował w czasopiśmie (m.in. „Deutsche Literaturzeitung”, „Orientalische Literaturzeitung”, → „Ostkirchliche Studien”, „Theologische Literaturzeitung”, „Zeichen der Zeit”, „Zeitschrift für Kirchengeschichte”), a także leksykonach, np. *Evangelisches Kirchenlexikon, Die Religion in Geschichte und Gegenwart, Lexikon für Theologie und Kirche*. Jego bibliografię zestawili H. Goltz i V. Ivanov w *Theologische Literaturzeitung* (106(1981) 613-622).

H. Goltz, *Eikon und Logos. Beiträge zur Erforschung byzantinischer Kulturtraditionen. Konrad O. zur Vollendung des 65. Lebensjahres*, Hl 1981; G. Wallis, *Konrad O. zum 65. Geburtstag am 4.8.1981*, ThLZ 106(1981) 612; *Who's Who in the Socialist Countries of Europe. A Biographical Encyclopedia*, Mn 1989, II 868; *Festschrift Konrad O. Beiträge zum 80. Geburtstag von Prof. Dr. Konrad O., Begründer des Instituts für Konfessionskunde der Orthodoxen Kirchen an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*, B 1996.

Stanisław Józef Koza

**O NAŚLADOWANIU CHRYSYTA → Naśladowanie
Chrystusa.**